

MARCIN STONAWSKI
„KAPITAŁ LUDZKI W WARUNKACH
STARZENIA SIĘ LUDNOŚCI
A WZROST GOSPODARCZY”

WYDAWNICTWO UNIWERSYTETU
EKONOMICZNEGO W KRAKOWIE,
KRAKÓW 2014,
STRON 176

Recenzowana publikacja dotyczy ważnego zarówno z perspektywy badawczej, jak i kształtowania polityki publicznej, tematu kształtowania się kapitału ludzkiego w świetle zachodzących zmian demograficznych. Jest to jedna z nielicznych publikacji, która w sposób kompleksowy odnosi się do makroekonomicznych konsekwencji obserwowanych w Polsce przemian demograficznych.

Publikacja składa się z wstępu, pięciu rozdziałów oraz zakończenia.

We wstępie autor dokonuje wprowadzenia do podjętej tematyki, wskazując na autorski sposób podejścia do oszacowania poziomu kapitału ludzkiego, obejmującego zarówno elementy ilościowe, jak i jakościowe. W tej części sformułowany jest również podstawowy cel pracy, jakim jest oszacowanie poziomu kapitału ludzkiego i ocena wpływu tego zasobu na wzrost gospodarczy w Polsce w latach 2010–2050. Celowi głównemu autor podporządkowuje siedem celów cząstkowych, jak również formułuje sześć hipotez badawczych, które są przedmiotem rozważań w monografii. Sformułowane hipotezy odnoszą się z jednej strony do wpływu zmian stanu i struktury ludności na zmniejszenie kapitału ludzkiego, jak również wpływu czynników indywidualnych (wiek, stan zdrowia, wykształcenie) oraz instytucjonalnych (inwestycje w kapitał ludzki) na wzrost kapitału ludzkiego. Dwie ostatnie hipotezy wiążą poziom kapitału ludzkiego ze wzrostem gospodarczym w Polsce i w Europie Środkowo-Wschodniej.

W rozdziale pierwszym M. Stonawski prezentuje koncepcje kapitału ludzkiego. Warto podkreślić, że w przedstawionym przeglądzie autor odnosi się zarówno do literatury naukowej dotyczącej teorii kapitału ludzkiego i jego cech, jak i do dokumentów krajowych i międzynarodowych o charakterze strategicznym, w tym do strategii lizbońskiej i strategii Europa 2020 (na poziomie europejskim) oraz Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (na poziomie krajowym). Autor dokonuje sys-

tematykacji składników kapitału ludzkiego, uwzględniając zarówno cechy fizyczne osób (kapitał materialny), jak i zakres ich umiejętności i możliwości (kapitał niematerialny). Autor szeroko omawia teorie kapitału ludzkiego formułowane w literaturze sięgając do lat 60. XX wieku. Przedstawia genezę ich powstania, a także tematykę dotyczącą inwestowania w kapitał ludzki i zwrotu z tych inwestycji, powiązanie pomiędzy kapitałem ludzkim a sytuacją dochodową oraz sytuacją na rynku pracy. W tym rozdziale autor szczegółowo odnosi się również do kwestii oceny jakości kapitału ludzkiego, w szczególności widzianej przez pryzmat produktywności pracy. Rozdział pierwszy kończą rozważania na temat demograficznych uwarunkowań kapitału ludzkiego, gdzie autor wskazuje na zmiany zachodzące w procesach: płodności, umieralności oraz migracji. W przedstawionych rozważaniach M. Stonawski nawiązuje także do zjawisk łączących zmiany demograficzne ze wzrostem gospodarczym, czyli dywidendy demograficznej. Przy czym, autor wspomina o pierwszej dywidendzie demograficznej, natomiast nie odnosi się do, również omawianego w literaturze zjawiska drugiej dywidendy demograficznej. Podsumowanie tej części zawiera refleksje na temat makroekonomicznych zmian zachodzących w liczebności i strukturze funkcjonalnych grup wieku – autor podkreśla, że proces starzenia się populacji oznacza nie tylko wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym, ale również wzrost przeciętnego wieku w populacji osób w wieku produkcyjnym.

Rozdział drugi monografii poświęcony jest przeglądowi badań kapitału ludzkiego w skali makro. Autor dzieli metody tych badań na trzy grupy: edukacyjne, kosztowe i dochodowe. Omówione przez autora metody edukacyjne oparte są głównie o pomiar wykształcenia lub liczby lat nauki ludności, z rozszerzeniem o mierniki uwzględniające nabycie dodatkowych umiejętności wraz z doświadczeniem zawodowym. Do metod edukacyjnych zaliczone są również metody uwzględniające jakość kapitału ludzkiego, mierzoną z uwzględnieniem odpowiedniego pomiaru tego kapitału. W tej części, w mojej ocenie, zabrakło odniesienia do międzynarodowego dorobku w zakresie badań kompetencji młodzieży i osób dorosłych (PISA, PIAAC). Prowadzone badania, m.in. przez Hanushka i Woessmanna, wskazują na silne związki tak mierzonej jakości kapitału ludzkiego ze wzrostem PKB. Metody kosztowe odwołują się do pomiaru nakładów poniesionych na rozwój kapitału ludzkiego. Jak słusznie zauważa autor, metody te są stosowane raczej w badaniach dotyczących pojedynczych populacji, ze względu na ograniczenia dotyczące dostępności danych, jak również ze względu na niepewność związaną z tak rozumianym pomiarem inwestycji w kapitał ludzki, ze względu na indywidualne charakterystyki osób. Warto tutaj zauważyć, że wypracowywane obecnie narzędzia i metody szacowania transferów, w szczególności metoda Narodowych Rachunków Transferów (NTA), której założenia teoretyczne opracowali R. Lee i A. Mason (Lee i Mason, 2011) pozwala na zastosowanie podejścia kosztowego według porównywalnej metody dla szerszej grupy krajów. Metody dochodowe opierają się o oszacowanie zwrotu

z inwestycji w kapitał ludzki w postaci dochodu z pracy. W tym podejściu przyjmuje się założenie, że rynek wycenia jakość kapitału ludzkiego przez wynagrodzenie. Autor słusznie zauważa, iż metoda ta ma ograniczenia ze względu na inne niż kapitał ludzki czynniki, które mogą wpływać na kształtowanie wynagrodzeń (np. siła przetargowa starszych pracowników w negocjacjach płacowych). W dalszej części rozdziału M. Stonawski krótko charakteryzuje podstawowe czynniki wpływające na kapitał ludzki: wykształcenie, doświadczenie, zdrowie, zapominanie, starzenie się wiedzy i umiejętności. Autor zwraca także uwagę na elementy kapitału społecznego, składające się w szczególności z relacji międzyludzkich oraz współpracy – ten wątek nie jest jednak silnie rozwinięty. W końcowej części rozdziału autor przedstawia wyniki badań empirycznych uzyskanych w badaniu „Zmiany demograficzne a starsi pracownicy w Polsce”, ilustrujące istotne według pracodawców elementy kapitału ludzkiego, gdzie główną wagę respondenci przywiązują do: wiedzy i wykształcenia, doświadczenia, umiejętności i zdrowia, co potwierdza słuszność doboru poszczególnych składowych do modelu oszacowania kapitału ludzkiego. W mojej ocenie, warto byłoby w tej części nawiązać również do wyników innych badań w tym obszarze prowadzonych w Polsce, takich jak: badanie Bilans Kapitału Ludzkiego realizowane przez PARP i UJ, czy badanie „Zarządzanie Zasobami Ludzkimi przez kompetencje” zrealizowane przez Instytut Badań Edukacyjnych.

Kolejne trzy rozdziały przedstawiają oszacowania autora dotyczące kształtowania kapitału ludzkiego: na poziomie indywidualnym (rozdział 3); na poziomie makro (rozdział 4) oraz powiązań między kapitałem ludzkim i gospodarką (rozdział 5). Stanowią one kompleksową prezentację analityczną prac autora. W poszczególnych oszacowaniach autor uwzględnia czynniki kapitału ludzkiego, które zostały wcześniej zdiagnozowane i przedstawione w rozdziale 2, co podkreśla spójność procesu badawczego i analitycznego w pracy autora. Warto tutaj zwrócić uwagę na wynikające z analiz zróżnicowania w kształcie krzywych kapitału ludzkiego w zależności od wykształcenia, które ilustruje rolę inwestycji w edukację zarówno na etapie nauki, ale także w całym przebiegu życia, w tym również w końcowym okresie aktywności zawodowej. W kolejnym rozdziale mikrosymulacje wykorzystane są do prognozowania na poziomie makro, z wykorzystaniem prognoz demograficznych uwzględniających również prognozę poziomu wykształcenia osób w poszczególnych kohortach. Rozdział piąty wiąże rozwój kapitału ludzkiego ze wzrostem gospodarczym, w oparciu o stosowane w teorii ekonomii funkcje produkcji.

Podsumowując, przedstawiona monografia stanowi bardzo istotny wkład w wyjaśnienie konsekwencji starzenia się populacji dla kształtowania kapitału ludzkiego w Polsce. Autor przedstawia, w oparciu o bardzo rzetelny i innowacyjny model badawczy, wnioski wskazujące na to, że zachodzące procesy demograficzne będą miały wpływ na zmniejszenie wielkości kapitału ludzkiego

w Polsce w ujęciu makroekonomicznym, co będzie spowodowane przede wszystkim spadkiem liczby osób w wieku produkcyjnym. Zmiany jakościowe, związane z poprawą struktury wykształcenia ludności, wpłyną na złagodzenie tego ubytku, ale nie będą w stanie go zastąpić. W efekcie, kształtowanie kapitału ludzkiego może mieć znaczenie dla spowolnienia potencjału wzrostu gospodarczego Polski w przyszłości.

dr Agnieszka Chłoń-Domińczak

Instytut Statystyki i Demografii

Szkoła Główna Handlowa

Warszawa, 22 lipca 2015 r.